

ГАЗАРОВИЋЕВ „МУРАТ ГУСАР“.

Литерарни рад у Хвару ни првих година седамнаестог века није био још потпуно замро. Истина, наш Сејченко није ни иначе савесно проучен, али

Сл. 1. Песник Марин Газаровић.

колико досад тадашњи Хвар знамо, изгледа, да је лепу књижевност у ширим размерама гојио тамо једино властелин Марин Газаровић (Сл. 1). Познамо тако барем три његова полиметријска црквена приказанја,¹ а очувано је и нешто

¹ Stari pisci hrvatski XX (Zagreb 1893) 219, 238, 281. A. Leskien, Altkroatische geistliche Schauspiele, Lipsiae 1883, 20, 22, 37. J. Roić, Starohrvatska crkvena prikazanja, Nastavni Vjesnik XXIII (Zagreb 1914/1915) 161, 162, 167.

конфузних вести о „Љубици“ и „Мурату Гусару“,¹ његовим готово потпуно непознатим драмама световне садржине.

Баш о том „Мурату Гусару“ срећним стицајем прилика у стању смо да сад нешто више знамо.

То је „favola pescatoria“, рибарска пасторала, ако је тако дозвољено рећи, јер од 1581 Онгаров „Alceo“, о коме се одмах тачно рекло да је „Окупани Аминта“,² раширио је преко позорница Италије један нови огранак пасторалне драме, овакову „favola marittima“ и „favola pescatoria“, где место идеалисаних пастира учествују исто такви рибари са схватањима и паралелама из рибарског живота свугде.

Уосталом Газаровићев „Мурат Гусар“ је и штампан, у Млецима 1623 (Сл. 2). Из опширног предговора, којим писац то дело посвећује хварској власти, констатирамо, да су господа на Хвару још увек са симпатијом пратила нашу песму („знајући, да наших дан веле вас слача појење нашега јазика“), па да је он „Мурата“ допевао на свом поседу на острву Вису, о чијим лепотама нашироко говори, а да га је успео штампати у Млецима, где је баш те године ишао као посланик хварске општине због оснивања неких женских манастира.

После је наменио неколико речи својим читаоцима, да је дело, чије слабије стране не таји, штампао тек на наговарање пријатеља, „а за љубав јазика нашега“, да нам је метрика с тако учестаним римама спутана и незгодна, па да би далеко подеснији био талијански „verso sciolto“, да најзад иза неколико замерака штампарима, који да су му дело унаказили, сврши с уобичајеним сејцантистичким протестом, да је паганизам његова дела само артистичка потреба, а иначе да је он веран и одан син римокатоличке цркве.

*

Сл. 2. Газаровићев „Мурат Гусар“ (1623).

заробили су на Вису троје деце, брата и сестру: Зиморода и Љубицу, а с њима и малог Крижњака, све неку дојенчад у ствари. На повратку гонила их је ужасна олуја, па како су Крижњак и Љубица били ситни, гусари су их, да без дадиље не угину, оставили на апулијској обали близу Бара, али нису заборавили да, за сваки случај, уз њих на комадићку хартије забележе, како су их ту донели с Виса. Децу су нашли талијански рибари Фелич и Дунат, узели их под своју, па су Крижњаку дали наше име Џвитко, а и Љубицу су презвали Ружом.

С годинама развила се љубав међу то двоје деце, сензуална љубав, кокову може да замисли само страствена пасторала разнеженог Сејцента, па кад су

¹ A. Pavić, Historija dubrovačke drame, Zagreb 1871, 24.

² E. Camerini, I drammi de' boschi e delle marine, Milano 1888, 19. E. Carrara, La poesia pastorale, Milano 1909, 350.

се једном у идилској пози обасипљући се целовима забављали на обали, искрсле су однекуд две лађе младог Мурата Гусара и њих заробиле. Да им муке буду веће, одмах су их раставили, а у ноћи, за ужасне олује, лађа, у којој је био Џвитко, разбила се, па су валови њега бацили на Вис, где га је напола мртва нашао рибар Пастарџ.

То је предисторија. После раскошне уводне „scena marittima“, где Нептун у пратњи, без сумње, тритона и nereida говори пролог, догађај се расплиће од јутра до вечера кроз пет чинова полиметријских стихова. Све се догађа на Вису, чије су лепоте аркадски потенциране и истакнуте. Међу утегнутим рибарима, који дају утисак поаристокраћених лакаја, где је све до смешности извештачено идеалисано, крећемо се царством фантазије, што нас држи у илузији митског благостања, да смо у времену опеваног овидијевског златног доба наивности. А ипак и поред тог мора раскоши и привидне среће, живот ту није ни једнолик ни миран, него напротив врло комплициран у вечној трзавици афеката где се и целе масе за најнезнатнији догађај уплахилено и солидарно покрећу. Лица махом болесно раздражљива са самоубилачким склоностима у дугим духовитим дијалозима или до у бесконачност јадикую или по већ неколико пута препричавају догађаје изван позорнице, да тим надокнаде и ускоре акцију, па разуме се, да је ту и беспотребних лица и излишних сцена, које с тешком муком схватамо, у којој су вези с главним догађајем, што је све подражавање комплициране нагомиланости Гваринијева „Pastor fido“.

За мегаломански Сејченто испала је, ето, из моде класична једноставност Тасова „Аминте“.

У Џвитка се међутим до лудила заљубила Пастарчева кћерка Стана. По што, по то хтела би да се наметне сентименталном странцу, који само за Ружом плаче, јер тадашња пасторала, и ако је често дала психолошки добро мотивисане пасије неудатих жена протагонискиња, она је ипак нежну женску скромност ограничила на саму физиолошку невиност, а друго је све тим девојкама-мушкарама било без замерке дозвољено! Па тако и Стана. Сама и преко отресите и искусне старе Жуве, која се угледа у Тасову Дафне, намеће му се, нуди и стопу у стопу га прати, не обазирјући се, немилосрдна, више на рибара Богдана, који, да буде неизбежних и комплицираних унакрсних љубави у резерви, непрекидно за њом и лута и уздише.

Баш у то доба, на дан посвећен Нептуну, кад хришћански Вишани у свечаном расположењу славе свог морског заштитника, пасторале су наине одувек пуне хришћанског и поганског синкретизма, пристала је и друга алжирска лађа на Вис, с Муратом Гусаром, који ће да свисне од туге, што ропкиња Ружа није према њему самилосна. Мазио је и теточио, али није успео ни да му за час буде склона, она се само пренемагала. Него кад је сам изашао на крај да се одмори, наишао је на њ Џвитко, препознао га, бацио се на њ као бесомучан и тешко га ранио. Био би га, без сумње, и дотукао, да изненада није то спречио стари вишки рибар Илија, само што је одмах, после првих речи Муратових, било јасно, да је он у ствари некадашњи Зимород, син баш тога Илије, који је сместа рањеног сина поверио лекарској нези, а сам, узбуђен и љут, отрчао да Џвитка пријави суду. По неком локалном вишком закону, немилосрдном, како што су уопште несхатљиви и драконски сви закони пасторала, имао је да буде кажњен смрћу сваки странац, за кога би се доказало да је на Нептунов дан повредио некога Вишанина. Пастарџ се, право треба речи, одмах створио, да Џвитку представи погигао, у коју је упао, само што он није хтео да бега, пустио је да га вежу и изведу на суђење.

На њ тако везана, баш у часу, кад су спремни да га секу, наишла је Ружа, по коју је послао био Мурат. Настало је дирљиво грљење с натечањем, ко ће за кога да се жртвује, као Амарили и Миртило у „Pastor fido“. Само што га њезина љубав не би била спасила, да пред неумољива суца нису у згодан моменат као поручени однекуд избили Дунат и Фелич. Тражећи ту под својчад вођени неизоставним пророштвом пасторала дошли су они за њима на Вис и ту су одмах успели доказати, да Џвитко није странац на Вису, па до-

следно да се не сме на њ применити онај драконски закон. Свакоме је сад било јасно, да је Џвитко изгубљени син Пастарчев, а да је Ружа некадашња Илијина Љубица. У општем весељу сад ће све да као у класичној комедији сврши пировима: Џвитко ће добити Ружу, Стана ће се најзад задовољити Богданом, а цео Вис ће да у аркадском расположењу непритајаног задовољства учествује у срећи своје деце.

*

Само што „Мурат Гусар“ није оригинално дело.

Између редака, једва приметно, признао је то био и сам Газаровић, кад је, увијено некако, казао у предговору: „Хотио сам ово морско разговарање сложити у наш наравски јазик на начин Гусара латинскога.“

Али ми сад сасвим тачно знамо, да је то буквални превод, с врло мало одступања, талијанског „Il Corsaro Arimante“ песника Лодовика Алеардија.

Племић Алеарди рођен је у североиталској Виченци, није утврђено кад, али вероватно негде око 1580, а био је, изгледа, жив још 1651. Негова Виченца с раскошним Паладијевим „Teatro Olimpico“, који је и сад првокласна атракција тог града, још од времена Ђанђорђа Трисина с љубављу је неговала драму. Баш и у његово доба истакли су се као писци пасторала Мадалена Кампиља са својом „Flori“ (1588) и доктор Строци-Чикоња са својом „Delia“ (1593),¹ па није чудо, да се и Алеарди кушао огледати у том литерарном роду.

Најпре је дао трагедију „Armida“ (Vicenza, Greco, 1607), тек што то није Тасова чаробница, како би се на први мах помислило, него Енглескиња Ана Болена. 1610 изашла је споменута рибарска пасторала „Il Corsaro Arimante“ са засебна четири интермедија под натписом „Glauschernito“, да одмах затим опет даде трагедију „Amida tiranno“ (Vicenza, Grossi, 1611) са догађајем из живота тунишких муслимана.

4 марта 1612 у „Teatro Olimpico“ дат је један помпозни турнир с бројним алегоријама, персонификацијама и с триумфалним колима. Драматски увод, у којико се певао и рецитирао, написао је за ту свечаност наш Алеарди,² да се већ сутрадан даде у ефемерној „Accademia degli Inviati“ његова драма „L' origine di Vicenza“ (Vicenza, Grossi, 1612)³ с интермедијима уз музичку пратњу.⁴ Иста таква мелодрама је и његова последња

Сл. 3. Алеардијев „Il Corsaro Arimante“ (1610), талијански изворник Газаровићева „Мурата Гусара“.

viati“ његова драма „L' origine di Vicenza“ (Vicenza, Grossi, 1612)³ с интермедијима уз музичку пратњу.⁴ Иста таква мелодрама је и његова последња

¹ G. B. Crowato, La drammatica a Vicenza nel Cinquecento, Torino 1895, 136, 139.

² G. Brognoligo, Feste d' armi a Vicenza nei secoli XVI e XVII, L' Italia moderna IV (1906), vol. III, 15.

³ S. Rumor, Accademie in Vicenza, Nozze Scola-Camerini, Vicenza 1892, 18.

⁴ G. Brognoligo, Negli albori del Melodramma. Lodovico Aleardi, Fanfulla della Domenica 10 ott. 1908, № 41.

драма „Arcinda“ (Vicenza, Grossi, 1614), па смо тако, ако мимоиђемо још нешто незнатнијих ситнијих песама,¹ прегледали цео његов литерарни рад.

Што се тиче „Il Corsaro Arimante“ (Сл. 3), дело је изашло у Виченци кроз кратко време два пута: 1610 код Лорија и Ческата, а 1614 код Амадија,² с посветом Ђакому Колалту, једном од команданата поморских сила млетачке републике у Ускочком рату, кога је Алеарди 1609 пратио у крстарењу по нашим водама у Далмацији. Ту стварно треба и тражити узрок, да се већ код Алеардија драма догађа на Вису, што је нашег Газаровића потакло да ту слабу рибарску пасторалу даде у тешко пробабљивим стиховима нашега превода.

Петар Колендић.

RÉSUMÉ.

LE „MURAT GUSAR“ DE M. GAZAROVIC.

Un poète serbo-croate du début de XVIIe siècle, Marin Gazarović, a laissé un drame intéressant, inspiré de la vie des pêcheurs et intitulé „Murat Gusar“ (Venise, Deuchino, 1623): oeuvre sur laquelle on ne savait jusqu'ici que fort peu de chose. Le Dr. P. Kolendić a réussi à prouver dans le présent article que ce vaste drame représente une traduction de l'oeuvre du poète italien Lodovico Aleardi „Il Corsaro Arimante“ (Vicence, Lori et Cescato, 1610).

¹ G. M. Mazzucchelli, Gli scrittori d' Italia cioè notizie storiche e critiche intorno alle vite e agli scritti dei letterati italiani I, Brescia 1753, 432. P. Calvi, Biblioteca degli scrittori Vicentini VI, Vicenza 1782, 37.

² G. & C. Salvioli, Bibliografia universale del teatro drammatico italiano con particolare riguardo alla storia della musica italiana I, Venezia 1903, 896.